

Türkiye Tarihindeki İlk Darbe Teşebbüsü: Fedailer Cemiyeti ve Kuleli Vakası

Önder Ege

İstanbul, Kopernik Kitap, 2023, 130 sayfa, ISBN: 978-625-6994-01-0.

Hüseyin ERGİN*

Dr. Önder Ege, 1967 yılında Tarsus'ta dünyaya gelmiştir. Tarsus Lisesinden mezun olduktan sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde lisans, Mersin Çağ Üniversitesinde yüksek lisans, Kadir Has Üniversitesinde de doktora eğitimini tamamlamıştır. İngiltere'de Savernvale Akademi'de İngilizce öğrenimi görmüştür. 1995-2020 yılları arasında avukatlık yapmıştır. Yazarımızın, özel hukuk alanında basılmış kitapları, gazete ve dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır. Özellikle hukuk tarihi, spor tarihi ve sosyal tarih alanlarında araştırmalarını ve çalışmalarını sürdürmektedir.

Yazar, kaleme aldığı *Türkiye Tarihindeki İlk Darbe Teşebbüsü: Fedailer Cemiyeti ve Kuleli Vakası* adlı eserinde bu kitabın yazım amacının sosyal tarih açısından bazı çıkarımlara ulaşmak olduğunu beyan etmektedir. Kitabın oluşmasında ise Burak Onaran'ın, darbe teşebbüsü üzerine yaptığı çeşitli araştırmaların ve ortaya çıkardığı belgelerin önemli rol oynadığını söylemektedir. Kitapta, anlamı merak edilebilecek kelimelerin, kullanılmasının hemen ardından tanımı yapılmaktadır. Kitabın ekler kısmında ise Islahat Fermanı ve Fedailer Cemiyetinin lider kadrosu hakkında istintaknameler verilmiştir. Birincil kaynak kullanımı ve dönem şahsiyetlerinin görüşlerine çokça yer verilmiştir. Bunun yanı sıra günümüz tarihçilerinin ve araştırmacılarının görüşlerine de detaylıca yer verilmiştir.

Eser, 13 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla, “Önsöz”, “Giriş”, “Tanzimat Dönemi Reformları”, “Reformlara Yönelik Tepkiler”, “Şeyh Ahmed Efendi”, “Lider Kadronun Oluşması”,

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, huseyin.ergin@stu.fsm.edu.tr

“Fedailer Cemiyeti”, “Darbe Hazırlıkları”, “Kuleli Vakası”, “Kuleli Cuntası’nın Siyasi Yapısı ve Amacı”, “Kuleli Vakası ve Şehzade Abdülaziz”, “Kuleli Vakası Sonrasındaki Gelişmeler” ve “Sonuç”tur.

Ön söz kısmında Fedailer Cemiyeti ve Kuleli Vakası ile ilgili kısa bir fikir beyan edilmekle beraber, bu cemiyetin amacının Şehzade Abdülaziz’i tahta çıkarmak olduğundan bahsedilmektedir. Giriş kısmında ise kitabın amacına uygun olarak Fedailer Cemiyeti ve Kuleli Vakası’na giriş yapılmaktadır. Bu oluşumu oluşturan alt zemin hakkında bilgilendirmelerle beraber, özellikle kısmen yabancı diyebileceğimiz kelimeler kitapta açıklanmaktadır. Bu bölümde aslında bütün konuya bir giriş yapmak hedeflenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda 16. yüzyılda baş gösteren bozulmalar hakkında kısa bir bilgilendirme yapmakla beraber, çeşitli yazar ve araştırmacıların görüş ve düşünceleriyle beraber konu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ele alınan temel konular, Tanzimat Fermanı ile başlayan Tanzimat dönemi, toprak rejimleri, Kırım Savaşı ve Islahat Fermanı olmuştur. Özellikle Tanzimat Fermanı anlatılırken İngiliz diplomatların ve yine İngiliz tarihçilerin fikir ve görüşlerine yer verilmiştir. Bu bölümün dönemsel şartlarını anlamak için Doğan Avcıoğlu’nun “Pabuççu Muştası” adlı köşe yazısına başvurulmuş ve bu esere yer verilmesi tercih edilmiştir. Bölümün son kısmında da Kuleli Vakası’nın temel amacının Sultan Abdülmecit’i devirmek olduğu yinelenmiştir.

“Tanzimat Dönemi Reformları” adlı bölümde ise, adından da anlaşılacağı üzere yazar, Tanzimat dönemi reformlarını ele almaya çalışmıştır. Özellikle bu dönemde, başlangıç yılından itibaren yapılan yenilikler yıllara göre anlatılmış ve sıralanmıştır.

“Reformlara Yönelik Tepkiler” adlı bölümde ise özellikle, Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla beraber Müslüman ahalide, gayrimüslimlere verilen imtiyazların artması hasebiyle oluşan hoşnutsuzluk ele alınmaktadır. Bu döneme ait birkaç muhalif hareketten de ayrıca bahsedilmiştir. “Şeyh Ahmed Efendi” bölümünde, Kuleli Vakası’nın esas aktörü olan Süleymaniyeli Şeyh Ahmed Efendi’den bahsedilmektedir. Öncelikle onun imajı anlatılmıştır. Bu önemlidir çünkü birinin ardından gidebilmeniz için onun bir imajının olması gerekmektedir. Bölümde, bu imajın nasıl oluştuğuna, onun Kuleli Vakası’ndaki amacına, Kuleli yargılanmasındaki ifadelerine, asıl amacına ve fikirlerine yer verilmiştir. Yazarımız özellikle, Kuleli Vakası sürecini ayrı tutarak onu “kahraman”, “vatansever” olarak nitelendirmiştir. Islahat Fermanı’nın onun için kabul edilemez bir adım olduğu ayrıca anlatılmaya çalışılmış ve giriştiği mücadeleden bahsedilmiştir.

“Lider Kadronun Oluşması” adlı bölümde, bu kadronun özellikle askerî, sivil, bürokratik, ilmî ve dinî alanlardan oluşan bir kitle olduğu vurgulanmaktadır. Bu bölümde karşımıza, Fedailer Cemiyetinin diğer kurucusu olan Ferik Çerkes Hüseyin Daim Paşa çıkmaktadır. Yazarın, rütbeleri ve mevkileri ayrıca belirtme sebebi, bu insanların her birinin arka planının gerçekten iyi olmasıdır. Yazar, bu bölümde Şeyh Ahmed’in, Islahat Fermanı hakkındaki nefretini yine Şeyh Ahmed’in sorgusu sırasındaki kendi ifadeleriyle anlatmıştır. Hüseyin Daim Paşa’nın yaşamı ve eğitimi hakkında kısa bir bölümün yanı sıra, özellikle II. Mahmut ve sonraki dört padişahın saray doktorluğunu yapmış olan

İngiliz Julius Michael Millingen'in oğlu F. Millingen'in, Hüseyin Daim Paşa hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilmiştir. Bu ifadeler arasında “yürekli bir adam”, “katıksız asker” tabirleri dikkat çekicidir. Bu bölümde özellikle, lider kadronun nasıl oluştuğu, kimlerden meydana geldiği ve bu kadroya dâhil olma sebepleri ele alınmıştır.

“Fedailer Cemiyeti” adlı bölüme, bu kişilerin neden *fedailer* olarak adlandırıldıklarından ve *fedai* kelimesinin ne anlama geldiğinden bahsedilerek başlanmıştır. Fedailer Cemiyetinin kadrosunun nasıl genişlediği ve neden bu cemiyetin tercih edildiği hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu bölümde, cemiyetin hücre örgütlenmesinin nasıl yapıldığı hakkında da geniş bilgiler yer almaktadır. Bu cemiyeti oluşturan tabakaların profilleri, Niyazi Berkes'in de bu cemiyetin kurulduktan sonraki amacını açıklayan bir eserinden alıntı yapılarak bölüm sonlandırılmıştır.

“Darbe Hazırlıkları” adlı bölümde, Fedailer Cemiyetinin örgütlenmesinin artışından bahsedilmenin yanı sıra yapılacak suikastın planlanmasının nasıl gerçekleştiği, suikastın nasıl olacağı sorularının cevapları da açıklanıyor. Suikast için kimlerin kullanılacağı, suikast sonrası gerçekleşecek darbenin nasıl olacağı, hangi doğrultuda ilerleneceği yine burada cevaplandırılmaktadır. Yine popüler olan *Gâvur Padişah* adlandırmasının da II. Mahmut'a yapıldığı gibi, halk tarafından Sultan Abdülmecit'e de yapıldığını görmekteyiz.

“Kuleli Vakası” bölümünde ise Kuleli oluşumunun baskın yemesi, bu oluşumun lider kadrosundan birkaç kişinin tutuklanması ve olayın dönemin gazetelerinde nasıl yer bulduğu anlatılmaktadır. İlerleyen kısımlarda ise tutuklanmaların ardından tutanaklar ele alınmaktadır. Yine mahkeme süreci ve sorgu sırasında verilen cevaplar da kitapta kendine yer bulmaktadır. Cezalandırma olarak verilen sürgünlerin yanı sıra bu bölümde, ilgili dönemde görev almış Fransız diplomat Edouard-Philippe Engelhardt'ın fikirleri aktarılmıştır.

“Kuleli Cuntası'nın Siyasi Yapısı ve Amacı” başlıklı bölümde, önceki bölümlerde de değinilen siyasi yapının niteliklerinden ve bu oluşumun amacından bahsedilmektedir. Bu bölümde, diğer bölümlerde olduğu gibi farklı araştırmacı ve yazarların görüşleri ele alınıp konu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Namık Kemal'den Doğu Perinçek'e kadar birçok ismin görüşlerine yer verilmiştir. Yazarın amacı da zaten farklı isimlerin farklı görüşleriyle olayı ele almaktır.

“Kuleli Vakası ve Şehzade Abdülaziz” bölümünde ise Sultan Abdülmecid'in kardeşi olan Şehzade Abdülaziz'in o dönemde bu oluşum hakkındaki fikri ele alınmaya çalışılmıştır. Sultan Abdülaziz ve Fedailer cemiyeti arasındaki bağlantının ve ilişkinin irdelendiğini, açıklığa kavuşturulmaya çalışıldığını görmekteyiz.

“Kuleli Vakası Sonrasındaki Gelişmeler” adlı başlıkta da olay sonrası durum, Fedailer Cemiyeti sonrası oluşan bazı cunta girişimleri ve Yeni Osmanlılar adlı oluşumdan bahsedilip bölüm sonlandırılmıştır.

Kitabın sonuç kısmında ise Kuleli Vakası, Fedailer Cemiyeti ve Islahat Fermanı'nın o dönemdeki yeri, olayların sebep ve sonuçları genel bir tekrarla ele alınmış ve kitap noktalanmıştır.

Yazarın dipnot kullanımı çok zengindir. Konuya hâkimiyeti ise takdire şayan olmakla beraber yazar, konunun ana temasından okuyucuyu çıkarmamak adına farklı görüşlere sahip yazar, tarihçi ve diplomatların fikirlerini ele alarak zengin bir anlatım oluşturmayı başarmıştır. Kitabın her bölümünde farklı bir düşünürün bu olaylar hakkında yorumu verilerek, okuyucuya mukayese hakkı tanımıştır. Eserde yazım kurallarına riayet edilmiş olup, hiçbir imla hatasıyla karşılaşmamıştır. Özellikle kaynakça kullanımı oldukça geniş olup, hatasız bir şekilde verilmiştir. Yazar, konuya olan hâkimiyetini, farklı görüş ve düşünce sahiplerinin de fikirleriyle destekleyip güzel bir eser ortaya koymayı başarmıştır.

Kitapta 98 adet kaynak kullanılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu günümüz eseri olsa da birincil kaynak kullanımı da oldukça fazladır. Özellikle öğrenciler tarafından, akademik çalışmalarda kullanılabilir bir eser niteliği taşımaktadır. Dili kısmen anlaşılır olmakla beraber, anlaşılması zor olan kelimelerin anlamı yazar tarafından açıklığa kavuşturulmuştur. Kitaba getirilebilecek bir olumsuz eleştiri ise çokça tekrara düşülmesidir.

Genel olarak kitap, Kuleli Vakası'nı ve Fedailer Cemiyeti oluşumunu anlamak açısından oldukça yararlı bir eser niteliği taşımaktadır. Yazar Dr. Önder Ege'nin kitapta, Fedailer Cemiyetinin oluşumunu, amacını, Kuleli Vakası'nı ve bu vaka girişimini, sonrasında gerçekleşen gelişmeleri ele alarak ve bu parçaları birleştirerek bir konu bütünlüğü yaratmayı başardığını söylemek mümkündür. Kısmen anlaşılır ve açık bir dil kullanılmış olmakla beraber, konunun ilgilisi tarafından kolayca okunabilecektir. Yazarın amacı, Kuleli Vakası'nı ve Fedailer Cemiyeti oluşumunu, dönem ve günümüz şahsiyetlerinin görüşleriyle kendi düşüncelerini harmanlayarak, sosyal tarih alanında bir eser ortaya çıkarmaktır. Bu ilgi alanına mensup kişiler için faydalı bir eserdir.